

## A HITELEK SZEREPE A PÉNZTEREMTÉSBN

### A pénz típusai

- **Jegybankpénz:** A jegybankpénz a jegybankok (központi bankok) által kibocsátott pénz, ami követelést testesít meg a jegybankkal szemben. Régen ez a követelés aranyra való beváltást jelentett, mára viszont ez a tartozás annyiban merül ki, hogy egy új-fajta pénz forgalomba kerülése esetén, régi pénzünket kicserélik az újra. A jegybankpénz két típusa a:
  - készpénz: a mindenki által jól ismert papírpénz és érmék;
  - jegybanki számlapénz: a kereskedelmi bankok központi bankoknál tartott megtakarításai (amikor pénzt utalunk, a bankok valójában ezekkel számolnak el egymás között).
- **Számlapénz:** a bankszámlákon található pénz. Ezt a kereskedelmi bankok hozzák létre. Nem jelentenek követelést a jegybankkal szemben, de a kereskedelmi bankok névértéken beválthatják jegybanki számlapénzre. A legtöbb országban az összes pénz több, mint 90%-át ez teszi ki.
- **Részletekért lásd: [András, 2019](#) & [Szabó és Kollarik, 2017](#)**

*A hitelezés az egyik legismertebb pénzügyi művelet, ráadásul sok embert közvetlenül is érint. Ennek ellenére, a közbeszédben kevés szó esik arról, hogy valójában mi annak gazdasági szerepe és működési mechanizmusa. Az Infojegyzet ennek kapcsán a hitelezés és a pénzteremtés viszonyáról szól.*

### Hitelezés a hétköznapi életben

A hitel széles körben ismert, mint a "pénzeszközök ideiglenes átengedése kamatfizetés ellenében, melynek során a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás időben elválnak egymástól" ([Gál, 2013](#)).

A hitelek körülvesznek minket a hétköznapi életben. Mindannyiunk hallott már róluk, és ha valaki nem is vett még fel maga hitelt, szinte biztos, hogy ismer olyat, aki igen. Ez nem is meglepő, hiszen **2017-ben a magyar háztartások 31%-a rendelkezett valamilyen hitellel** ([Európai Központi Bank, 2020](#)). Ráadásul 2017 végéhez képest 2020. II. negyedévére több mint 2000 milliárd forinttal nőtt a lakossági tőketartozás, így meghaladva a 7600 milliárd forintot ([Magyar Nemzeti Bank, 2020a](#)). És akkor még nem is volt szó a vállalati hitelekről, amelyek értéke szeptember végén meghaladta a 9000 milliárd forintot ([Portfolio, 2020](#)). Érdekes azt is megemlíteni, hogy a Magyar Nemzeti Bank Versenyképességi programjának része a GDP-arányos hitelállomány megduplázódása. Ennek az ad teret, hogy 2019 végén a magánszektor GDP-arányos hitelállománya 32,5% volt, ami jelentősen elmarad az EU-s és régiós átlagtól is. A lépés célja pedig a gazdasági növekedés elősegítése lenne ([MNB, 2020b](#)).

A hitelezés és a gazdasági fejlődés kapcsolata szintén él a köztudatban, hiszen jól érthető, hogy a hitelek segítségével az emberek növelhetik fogyasztásukat, vagyis a termékek és szolgáltatások iránti keresletet, a vállalkozások pedig beruházásokra költhetnek ([Haldane, 2020](#) & [Baily és Elliott, 2013](#)). Sajnos a társadalom nem is olyan régen azt is megtapasztalhatta, hogy a nem elég biztonságosan működő tömeges hitelezés országos vagy akár nemzetközi gazdasági válságot is előidézhet. Hazánkban a 2008-as gazdasági válságot követő devizahitel-válság több százezer családot érintett közvetlenül. Egy 2020-as tanulmány szerint a gazdasági válságot követő években megszűnt munkahelyek közül, több, mint 40 ezer volt köszönhető a devizahitelek összedőlésének közvetett gazdasági hatásainak ([Kondor, 2020](#)).

Nem kérdés tehát, hogy a hitelek szerepe jelentős az életünkben. Viszont ahogy azt Andy Haldane, a Bank of England vezető közgazdásza is kiemelte, a hitelekben természetüknél fogva él egy kockázati faktor ([Haldane, 2019](#)), ezért nagyon fontos, hogy a társadalom egy bizonyos mértékben tisztában legyen azok főbb jellemzőivel és gazdasági szerepével. Ennek fényében a továbbiakban az kerül egyszerűen és röviden bemutatásra, hogy a hitelezésnek milyen szerepe van a pénzteremtésben. Először a kereskedelmi bankok hitelezéssel megvalósított pénz-

-teremtő tevékenységével kapcsolatos elméletekről lesz szó. Ezután pedig a központi bankok közvetlenül, nyílt piaci műveletekkel végzett pénzteremtéséről.

### KERESKEDELMI BANKI PÉNZTEREMTÉS

**Nem jelenthető ki egyértelműen, hogy lenne egyetemesen elfogadott elmélet a kereskedelmi bankok szerepéről a pénz létrejöttében** (Werner, 2016). A továbbiakban a három legelterjedtebb elméletet ismertetjük.

#### Pénzügyi közvetítési elmélet

Ez az elmélet **elutasítja a bankok pénzteremtési képességét**, azokat kizárólag közvetítő szerepben látja (Ábel, Lehmann és Tapasztai, 2016).

#### Résztartalékolási bankrendszer

**E megközelítés szerint a bankok ügyfelek betétjeinek egy részéből adnak hiteleket**, a maradékot pedig félreteszik azon ügyfelek számára, akik saját pénzüket szeretnék éppen használni (András, 2018). Ebben az esetben **azért mondható, hogy a bankok pénzt teremtenek, mert a hitelek összege kétszer kell, hogy megjelenjen a bankok mérlegében**. Ennek oka az, hogy míg a megtakarítók pénzének egy részére már hitel formájában egy sor új ügyfél igényt tart, addig a megtakarítóknak jogos követelésük áll fenn az összes megtakarításukra, beleértve annak kihitelezett részét. Miután a hiteleket elköltik, azok valaki más banki megtakarításává válnak, aminek egy részéből szintén hitel lesz és így tovább, vagyis egy tartozási láncolat alakul ki. Ezt a láncolaton keresztül történő pénzteremtést nevezik pénzmultiplikátor modellnek (Positive Money, 2012).

A hitelezés során teremtett pénz tehát csak a kereskedelmi bankok számláin látható. A hitelek után a központi bank nem bocsát ki pénzt, így a számlapénz nem is tekinthető követelésnek a jegybankkal szemben, ellenben mondjuk a készpénzzel. **Vagyis a bankok nem csak pénzt teremtenek, hanem annak egy különleges formáját, amit számlapénznek hívnak**. A rendszer működésének feltétele az állam és a jegybank támogatása. Magyarországon például az [Országos Betétbiztosítási Alap](#) bizonyos esetekben 100 ezer eurónak megfelelő forintösszegig védi a betétesek megtakarításait. A világ jegy-

bankjai pedig többek között névértéken beváltathatóvá teszik a számlapénzt jegybankpénzre a kereskedelmi bankok számára. A rendszer így fenntarthatóvá válik mindaddig, amíg a társadalom és az intézmények bizalma megmarad abban, hogy az éppen aktuális pénzigényeiket ki tudják elégíteni a bankok (Szabó és Kollarik, 2017).

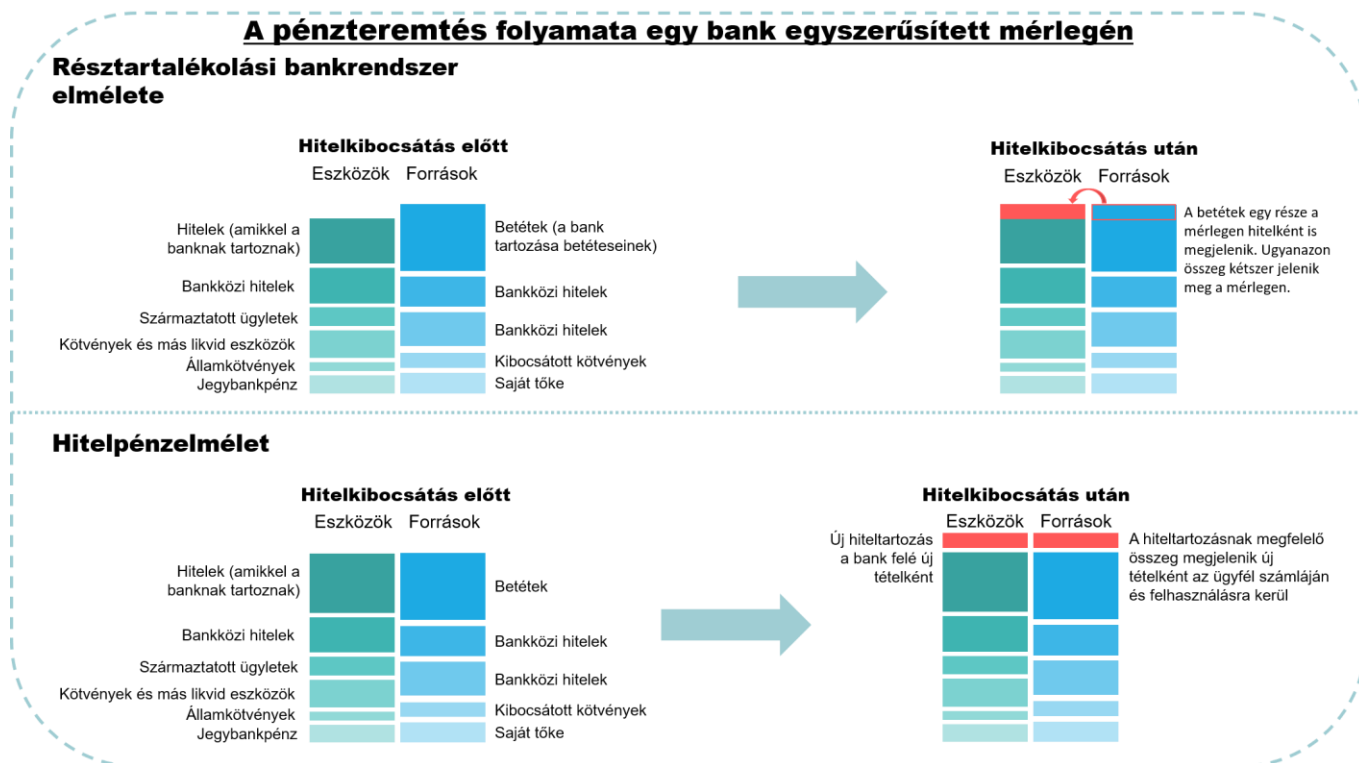
#### Hitelpénzelmélet

A fent említett modellekkel szemben a 2008-as világgazdasági válság óta egyre népszerűbbé vált az úgynevezett hitelpénzelmélet (Ábel, Lehmann és Tapasztai, 2016). Ennek lényeg, hogy a modern bankok működésének megértéséhez hasznosabb, ha az általuk kiadott hitelekre nem a náluk lévő megtakarítások egy részeként tekintünk, amiknek láncba sokszorososan tudja növelni a pénzmennyiséget. Ehelyett pontosabb azt mondani, hogy a hitelek teljesen új tételként jelennek meg a bankok mérlegének mindkét oldalán. Az eszközoldalon vannak a hitelek (amivel a banknak tartoznak a hitelfelvevők), a forrásoldalon pedig a betétek (amivel a bank tartozik ügyfeleinek). Tehát nem a kettős tartozás az, ami miatt a hitelezés pénzteremtésnek tekinthető, hanem az, **hogy a bankok egyszerűen begépelnek összegeket az elektronikus mérlegükbe** (Ryan-Collins, 2019).

**A résztartalékolási modellhez képest a hitelpénzelmélet fő különbsége a létrehozható pénzmennyiség korlátjaira vonatkozik**. A résztartalékolási modell logikájából adódó belső korlátot szab az, hogy mennyi megtakarítása van az bankok ügyfeleinek, hiszen azokból jönnek létre a hitelek, amiken keresztül pénzt hoznak létre a bankok. Az is nyilvánvaló, hogy a megtakarítások minél kisebb részét hagyják tartalékban a bankok, annál többet tudnak hitelezni, ezáltal több pénzt teremtve.

Ezzel szemben a **hitelpénzelmélet szerint ezek a belső korlátok nem léteznek**, mivel a hitelek nem a megtakarításokból jönnek létre. A teljesen új tételként megjelenő hitelek azt is jelentik, hogy a tartalékolási arány sem maximalizálja a hitelezést, hiszen hiába hitelez ki a bank akár az összes nála lévő megtakarításnak megfelelő összeget, ugyanúgy hozzá tud adni a rendszeréhez egy új tételt (Positive Money, 2012).

1. ábra: A pénzteremtés folyamata egy bank egyszerűsített mérlegén



Forrás: [Infoszolg/Ryan-Collins, 2019](#)/[Positive Money, 2012](#))

A bankok ebben a modellben is számlapénzt teremtenek, a működéséhez pedig ugyanúgy szükség van állami és a jegybanki szerepvállalásra, illetve bizalomra. A bizalmat abban, hogy a megtakarításokon túl kiadott hitelek sem teszik fizetésképtelenné a bankokat, például az erősítheti, hogy **a bankok egymástól vagy a jegybanktól felvett hitelekkel is tudnak forráshoz jutni**, ha szükségük van rá ([Ryan-Collins, 2019](#) & [András, 2018](#)).

Emellett további, **a hitelpénzelmélettel összeegyeztethető korlátai is vannak a pénzteremtésnek**, többek között (McLeay et al., 2014):

- **Piaci folyamatok**, amik meghatározzák hogyan lehet nyereségesen hitelezni a piaci versenyben;
- **A számlapénz megsemmisülésének üteme**: ahogy a hitelek létrehozzák a számlapénzt, a visszafizetésük megsemmisíti azt, mivel ilyenkor úgymond a semmiből létrehozott hitel eltűnik a bank elektronikus rendszeréből.
- A központi bankok **monetáris politikai eszközei**.

**KÖZPONTI BANKOK**

Míg a központi bankok legtöbb eszköze, például az alapkamat változtatása közvetetten fejt ki hatását a pénzteremtésre, erre közvetlen beavatkozási formák is léteznek. Ezeket a **nyíltpiaci műveleteknek hívják**. A kifejezés arra utal, amikor a jegybankok értékpapírokat, **elsősorban állampapírokat vásárolnak a kereskedelmi bankoktól**. A megvásárolt papírok valakinek, például az államnak a jegybank felé fennálló tartozását fejezik ki, tehát a jegybank lényegében hitelezőként lép fel. **A jegybankok ilyenkor jegybankpénzt hoznak létre**, vagyis az értékpapírokért cserébe a kereskedelmi bankok jegybanki számlapénzéhez adnak hozzá előzőleg nem létező pénzt.

**Mennyiségi lazításnak (angolul: quantitative easing) hívják**, amikor a központi bankok **nagyon jelentős mértékű, programszerű nyílt piaci műveleteket végeznek**. Ezt általában a gazdaság jelentős lassulásának ellensúlyozására használják. Nem csoda tehát, hogy a mennyiségi

lazítás a 2008-as világgazdasági válságra való válaszként terjedt el és a koronavírus okozta gazdasági problémák ellen is bevetették. ([András](#), 2018 & McLeay et al., 2014).

Elméletben az **ilyen műveletek több módon is hatást gyakorolhatnak a gazdaságra**, például:

- A bankok a sok új forrást jó feltételekkel rendelkező, alacsony kamatozású hitelek felkínálásra használják.

- Emellett például a jegybankok által felvásárolt biztonságos állampapírok helyett, a bankok a kockázatosabb, de nagyobb hozamú befektetések, például vállalati részvények felé fordulhatnak.

**A 2008-as világgazdasági válság után viszont a vártnál kevésbé jelentek meg ezek a hatások**, többek között azért, mert a bankok a menyniségi lazításból származó új forrásaik egy jelentős részét meghagyták tartaléknak ([Ryan-Collins](#), 2019).

#### Források:

- Ábel István, Lehmann Kristóf és Tapaszi Attila. '[A pénz és a bankok ellentmondásos kezelése a makroökonómiában](#)'. Hitelintézeti Szemle, 15 (2), 2016. június, 33–58. o.
- András Bence. [Elmondjuk, hogy ki teremti a legtöbb pénzt Magyarországon](#). portfolio.hu, 2018. február 28.
- András Bence. [A pénz a tárcában nem más, mint valaki adóssága](#). portfolio.hu, 2019. március 13.
- Baily, Martin Neil és Douglas J. Elliot. [The Role of Finance in the Economy: Implications for Structural Reform of the Financial Sector](#). Brookings Institution. 2013. július 11.
- Európai Központi Bank. [The Household Finance and Consumption Survey: Wave 2017](#). 2020. június.
- Gál Erzsébet. [Hitelkérelem, banki ismeretek](#). Budapesti Gazdasági Főiskola. 2010.
- Haldane, Andy. [W8 policy lecture - Andy Haldane: Bank of England](#). UCL Institute for Innovation and Public Purpose Youtube oldala. 2019. március 25.
- Haldane, Andy. In full: Bank of England chief economist Andy Haldane and Robert Peston. ITV News Youtube oldala. 2020. szeptember 24.
- Kondor Péter. [A devizahitelek és a többiek: hogyan hatottak a devizahitelek azokra, akik nem vették fel?](#) telex.hu, 2020. november 20.
- Magyar Nemzeti Bank 2020a. [Tájékoztató: A háztartási szektor részére nyújtott hitelállomány összetételéről 2020 második negyedévében](#). 2020. szeptember 9.
- Magyar Nemzeti Bank 2020b. [Versenyképességi jelentés 2020](#). 2020.
- McLeay, Michael, Amar Radia and Ryland Thomas. '[Money creation in the modern economy](#)'. *Quarterly Bulletin 2014 Q1*. Bank of England, 2014.
- Portfolio. [Tarol az MNB superolcsó hitele, nélküle sokan bajban lennének](#). 2020. november 4.
- Positive Money, 2012. [What's wrong with the money multiplier?](#). Positive Money Youtube oldala. 2012. december 7.
- Ryan-Collins, Josh. [W8 academic lecture - Josh Ryan-Collins: Money, credit and finance](#). UCL Institute for Innovation and Public Purpose Youtube oldala. 2019. március 11.
- Szabó Gergely és Kollarik András. [Az MNB elmagyarázza, mi is az a digitális jegybankpénz](#). portfolio.hu, 2017. november 5.
- Werner, Richard A. '[A lost century in economics: Three theories of banking and the conclusive evidence](#)'. International Review of Financial Analysis, 46, 2016. július, 361–379. o.